

Vesthimmerlands Museum

Bygherrerapport for VMÅ 2610 Stenildvad

Aars sogn, Aars herred, Aalborg amt

Stednr. 12.08.14, Sb. nr. 339

Bygherrerapport

for VMÅ 2610 Stenildvad

Indholdsfortegnelse

1. Undersøgelsens forhistorie.....	s. 3
2. Topografi.....	s. 3
3. Udgravningsmetode	s. 4
4. Udgravningens resultat	s. 6
5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	s. 12
6. Udgravningens data.....	s. 13
7. Tidstavle.....	s. 13
8. Faktuelle oplysninger	s. 14
9. Litteratur.....	s. 14

1. Undersøgelsens forhistorie

Vesthimmerlands Museum foretog i sommeren 2008 en forundersøgelse af området for VMÅ 2610 Stenildvad (Fig. 1). Bygherren var Skovly Projekt A/S, der planlagde en udstykning af byggegrunde på stedet. Der blev afdækket et stort område med bebyggelsesspor fra flere perioder, blandt andet et stort hus fra ældre bronzealder.

På baggrund af forundersøgelsen blev der udlagt 11 felter, hvor der skulle foregå en egentlig arkæologisk undersøgelse. Området blev opdelt i en nordlig og en sydlig del. Den nordlige del, med Felt 8/9, 10 og 11 blev udgravet i perioden 18. maj til den 19. juli 2010. Felt 8/9 det sydligste af de tre felter viste sig at være det felt med flest anlæg, hvorfor den største arbejdsindsats blev lagt her (se Bilag I-III).

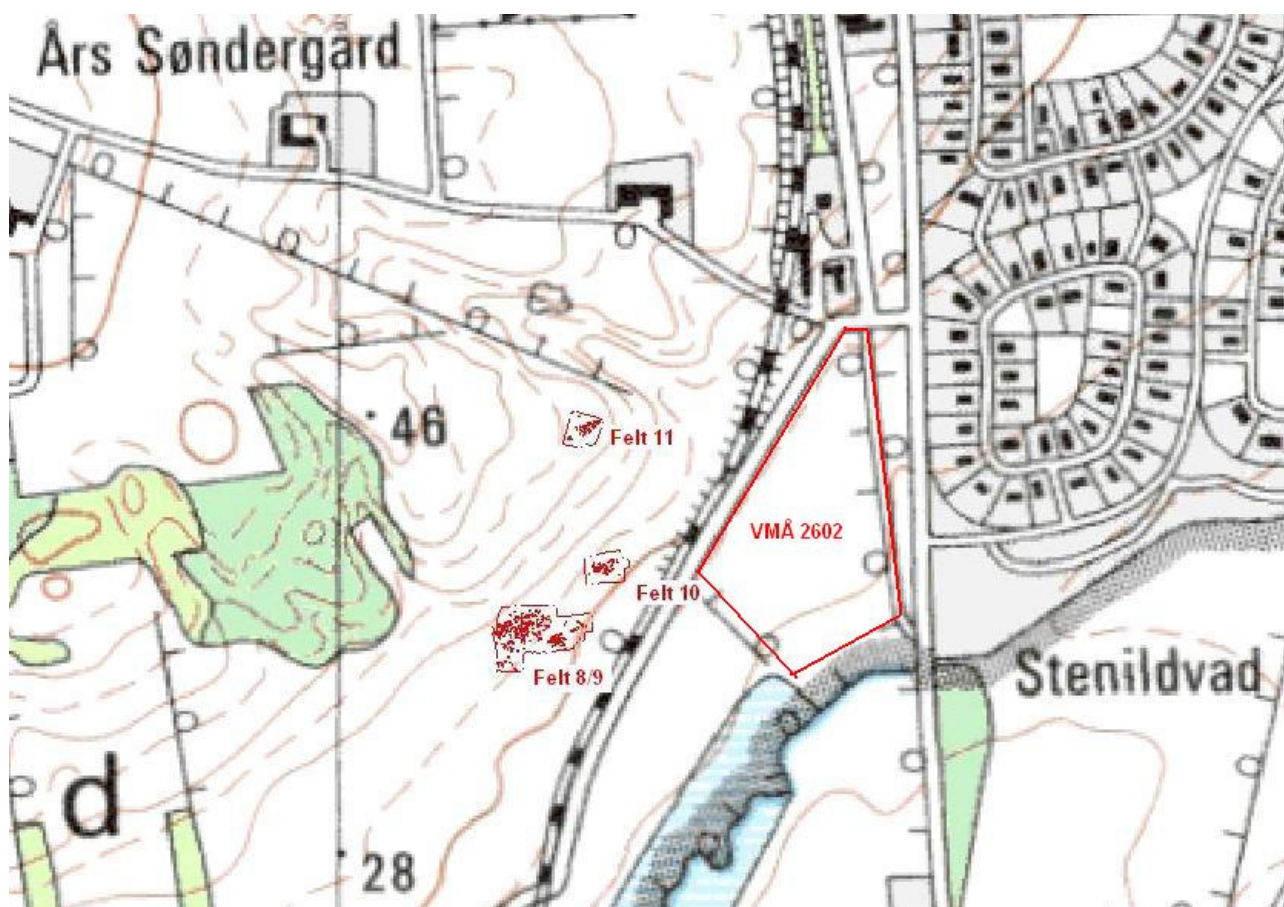

Fig. 1: Kort over lokaliteten VMÅ 2610 og VMÅ 2602.

Bygherre er Projekt Skovly, v. Henning Lildholt, Gammel Strandvej 11, 9000 Aalborg. Cand. mag. Sine Toft Jensen var udgravningsleder. Desuden deltog cand.mag. Simon Kjær Nielsen i udgravningen. Sine Toft Jensen er beretningsansvarlig.

4. Topografi

Lokaliteten er afsat på 4 cm kort: 1216 II NV

De undersøgte arealer ligger i et bakket terræn, der skræner fra Stenildhøjplateauet ud mod engarealet, Stenildvad. Mod øst og mod syd afgrænses området af Halkær å og mod nord af den skarptskårne slugt, hvor flere vejforløb fra VMÅ 2602 fører op igennem (Fig. 1).

Der er ingen naturlig afgrænsning mod vest. Felt 8/9 ligger på en skråning, terrænet hælder omtrent 3,5 m mod øst (Fig. 2). I Felt 10, der ligger nordøst for Felt 8/9, falder terrænet kun omkring 1,20 m. I Felt 11, der ligger længst mod nord og højst i terrænet af de tre felter, hælder terrænet med omtrent 2 m i østlig retning.

Undergrunden i området består af en let leret sand uden større mængder af grus. Muldlagets tykkelse varierer i hvert af de tre felter fra omtrent 20cm til 30 cm.

Fig. 2: Her ses hvordan Felt 8/9 ligger på en skråning i terrænet. Nord for jorddyngerne hæver terrænet sig, hvor Felt 11 ligger.

3. Udgravningens metode

Udgravningen foregik ved, at det 20- 30 cm tykke muldlag blev fjernet med gravemaskine. I den blotlagte lyse undergrund fremstod de forhistoriske anlæg som mørke aftegninger. Dette er sporene efter de huller, man i oldtiden gravede til f.eks. husstolper, affald og tilberedning af mad.

De afrømmede felter og de fremkomne anlæg blev tegnet på tegnefolie i målestoksforhold 1:50.

Anlæggene blev snittet og gravet med skovl, spade og ske. Det vil sige, at den ene halvdel af anlægget blev gravet væk, hvorved dybden og formen på anlægget kunne registreres. Herved afgøres det, om der eksempelvis er tale om et stolpehul eller en madlavningsgrube (Fig. 3). Huse fra oldtiden er kun i meget sjældne tilfælde bevaret i et niveau, der ligger over undergrund.

Stolpehullerne er den sidste rest af de formluede stolper, der blev rejst for mere end 2000 år siden. Stolpehullerne viste sig at være mellem 25 cm og 50 cm dybe.

Fig. 3: Snit gennem vægstolpe, A186, Hus II. Nedgravningen for stolpen tegner sig som en gråbrunlig fyld omkring stolpesporet. Stolpesporet består af en mørkbrun fyld. Stolpesporet vil naturligt være mørkere end selve nedgravningen, eftersom stolpesporet indeholder de formodede rester af den stolpe, der oprindeligt har stået på stedet.

Alle de snittede anlæg blev tegnet i profil på tegnefolie i målestoksforhold 1:20.

I samtlige felter blev der oprettet retvinklede koordinatsystemer, skæringspunkt i 100/100 og med stigende x-værdier mod øst og stigende y-værdier mod nord.

Udvalgte feltkoordinater blev indmålt med GPS, hvorved VMÅ 2610 kan placeres geografisk nøjagtigt på et kort. Fladen i de tre felter blev topnivelleret.

Fra samtlige huse blev der udtaget jordprøver, omtrent 10 liter. Når jordprøverne er tørret skal de floteret. Flotering er en metode til at frigøre makrofossilt materiale. Ved makrofossilt materiale forstås forkullede planterester som frø, korn, blade og stængler.

Floteringen foregår ved, at en tørret jordprøve skylles med vand, hvorved de forkullede elementer i jordprøven flyder ovenpå og kan udskilles. De forkullede plantedele og forkullede kviste kan bruges til datering ved kulstof-14 metoden. De enkelte frø kan identificeres af eksperter og ved statistiske metoder beskrive det da eksisterende landbrug.

I Hus II blev der som det eneste hus udtaget floteringsprøver fra alle tagbærende stolper og fra alle vægstolper med stolpespor. Seks floteringsprøver taget fra tagstolper, to fra hver sektion i Hus II, blev ved udgravningens begyndelse floteret og analyseret for hurtigt at danne sig et indtryk af, hvor stort et makrofossilt materiale der var til stede. Floteringsprøverne viste sig at indeholde et stort materiale af både makrofossiler og slagge fra bronzestøbning.

I Hus II viser de foreløbige undersøgelser således, at der formentlig har fundet bronzestøbning sted i det midterste rum.

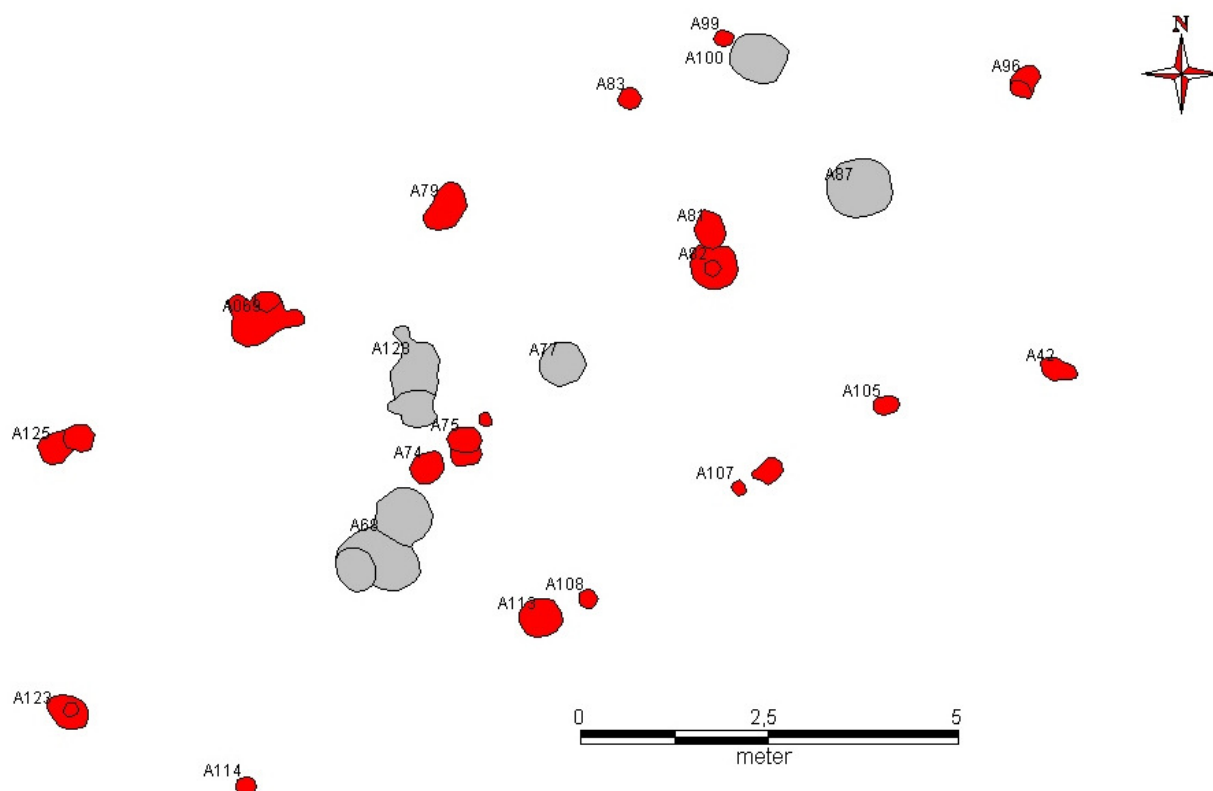
Foruden floteringsprøver blev der også i Hus II udtaget jordprøver til fosfat analyse. Jordprøverne bestod af ganske få gram og blev udtaget for hver m². Forhøjede fosfatværdier angiver forhøjede mængder kvælstof, som efter gødning fra husdyr eller husholdningsaffald. Det vil igen kunne være

med til at bestemme husets funktion, således, at der hvor de forhøjede værdier er, har der evt. stået dyr på stald.

4. Udgravningens resultat

Felt 8/9

Der blev i de tre felter fundet og udgravet i alt 6 huse. Hus IV i Felt 8/9 er som type det ældste af husene.

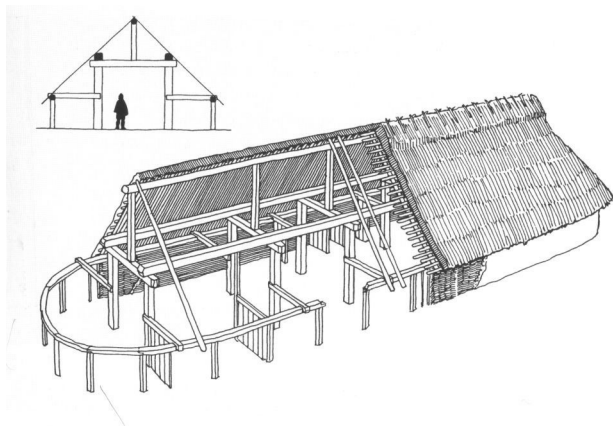

Hus IV i Felt 8/9. Stolpehuller angivet med rødt og gruber i huset med en lysegrå farve.

Huset har en række af tagbærende stolper ned gennem dets midte. Gavlen mod nordøst er ikke bevaret. Huset er omtrent 6 m bredt og mindst 15,50 m langt. Gruberne i huset er nedgravninger af varierende dybde. Oftest har de en trækulsholdig fyld og i nogle tilfælde ildskørnede sten. Nedgravningerne kan have fungeret som ovne i forbindelse med madlavningen eller som ildsteder. De fordeler sig primært langs husets midterakse. Gruben A77 var fyldt med gulbrun og orange farvet ler, det kan ikke udelukkes, at gruben har været brugt til opbevaring af råler. Der blev udtaget to floteringsprøver fra midtsulerne A96 og A74.

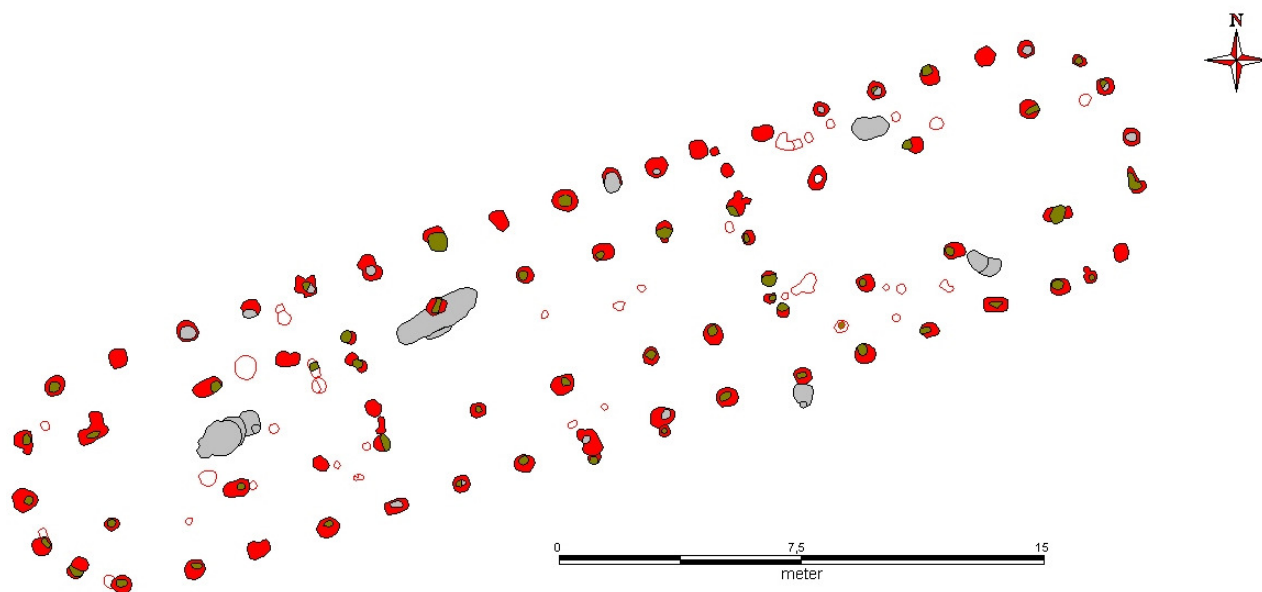
Huse med kun én række af tagbærende stolper, også kaldet midtsulehuse, er en hustype, der ses fra mellemneolitikum og ned i ældste bronzealder (3200 f.Kr.-1800 f.Kr.). I ældste bronzealder skifter hustypen til en hustype som Hus II, hvor der ned gennem husets midte er to rækker af tagbærende

stolper. Huse med to rækker af tagbærende stolper fortsætter i brug frem til begyndelsen af Middelalderen (ca. 1050 e.Kr.).

*Model af treskibet hus. Hus II har i sin opbygning mindet om dette hus.
Gengivet fra Jørgen Jensen, Danmarks Oldtid, 2002.*

Hus II er et særdeles velbevaret hus. Det er 36,5 m langt og 8 m bredt. Det er et hus på hele 292 m². Huset bestod af 12 sæt tagstolper, to skillevægge og vægforløb i hele husets længde.

Hus II i Felt 8/9. Stolpehuller angivet med rødt, stolpespor med grønt og gruber i huset med en lysegrå farve.

Der er langt mellem vægstolperne, afstanden varierer fra 1,25 m til 2,5 m. Den store afstand mellem vægstolperne og deres dimensioner, der er som tagstolpernes, peger mod, at væggen var en bulvæg. I en bulvæg er væggene opført med vandrette kantstillede planker forbundet ved lodrette stolper sat med 2 til 3 meters mellemrum. I en gavlstolpe mod øst blev fundet rester af lerklining. Fra andre lokaliteter findes der eksempler på, at utætheder mellem plankerne har været tætnet med 'pølser' af ler. Denne rest af lerklining stammer formentlig netop fra tætning af væggen.

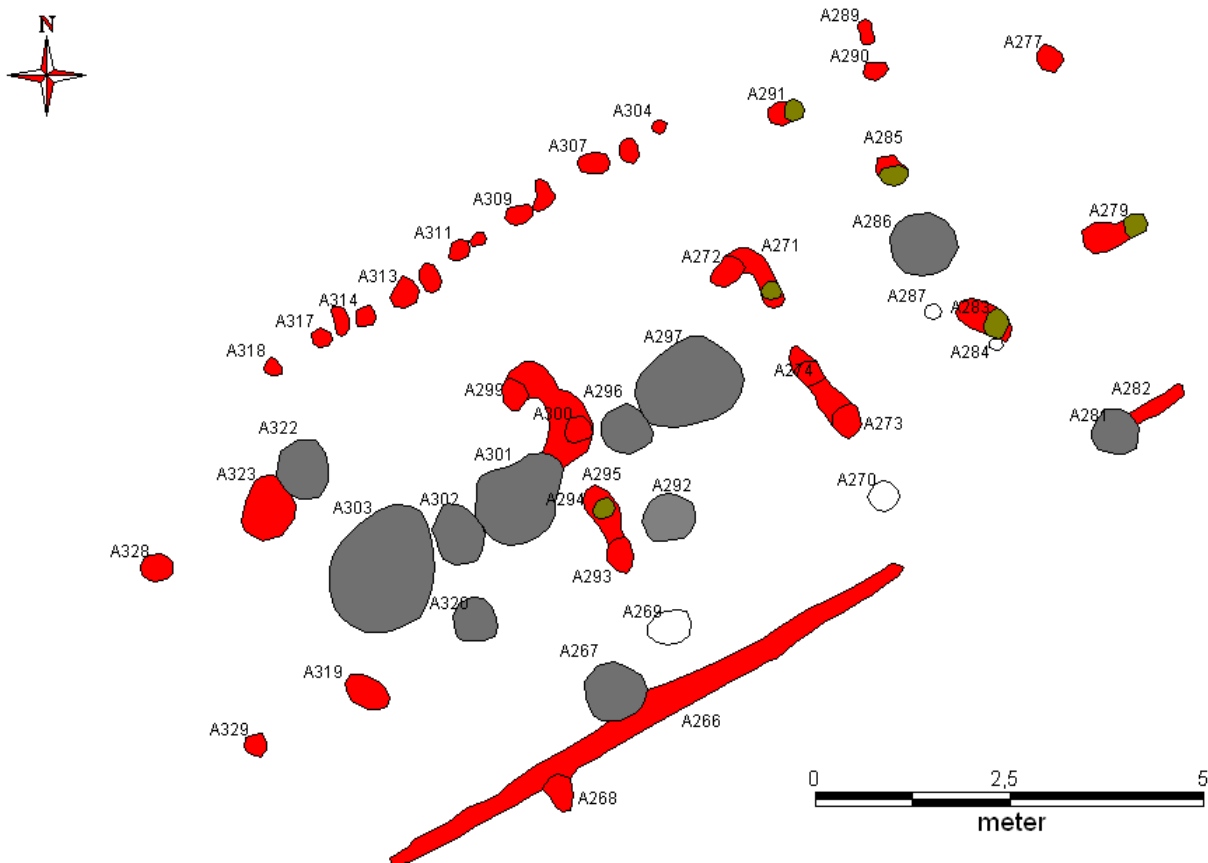
I andre tilfælde, hvor husene er mindre, er væggene oftest vidjeflettede mellem spinkle tæt stillede stolper og beklasket med ler. Hus III, som vil blive præsenteret nedenfor, er et eksempel på et hus med en vidjeflettet væg.

Huse af så store dimensioner blev bygget fra omkring 2000 f.Kr. Først fra omkring 1500 f.Kr. ses de første store huse med sæt af tagstolper, inden da, var der kun én række af stolper til at bære taget. Husenes øgede bredde kan have været årsagen til, at man ændrede husenes udformning. Det var nødvendigt med to rækker af tagstolper for at bære taget over huse med så stor bredde. De store huse blev ofte opført på højtliggende punkter i landskabet for derved at demonstrere, at her boede en betydningsfuld og rig familie.

Hus II er inddelt i tre store sektioner ved to skillevægge. I rummet mod vest blev fundet en gruppe af gruber, der har fungeret som ovne og/eller ildsteder. I det midterste rum, der er det største af de tre rum, ses der også en enkelt grube. Da gruben blev snittet viste den sig at være anlagt oveni en tagbærende stolpe. Gruben kan derfor ikke være samtidig med huset og må nødvendigvis være kommet til på et senere tidspunkt. I husets østende, det mindste rum, blev fundet et par nedgravninger. Disse nedgravninger bærer ikke spor af ilds påvirkning, hvorfor man må konkludere, at madlavningen er foregået i det vestligste rum i huset. Traditionelt tolker man det, som familien har opholdt sig i husets vestrum.

Resultatet af floteringsprøver af fylden fra to stolpehuller i hvert af de tre rum viste, at der i rummet mod vest kun var meget lidt korn, i midterrummet lidt mere korn og slagge rester fra bronzestøbning og i det østlige blev fundet forekomster af korn fra byg og hvede. Resultatet af kun seks floteringsprøver er for spinkelt et grundlag at bygge sin konklusion på. Men det antyder, at der i midterrummet har foregået en form for støberivirksomhed og at der måske i østrummet har været lade. Resultater fra de øvrige floteringsprøver skal underbygge disse første antagelser, inden man kan drage den endelige konklusion.

Et andet hus også med to rækker af tagstolper til at bære taget er Hus III. Hus III ligger 15-20 m sydøst for Hus II. På baggrund af dets placering vil det kunne være samtidig med Hus II. Ofte ligger der i begyndelsen af bronzealderen en eller to huse på samme plads.

Hus III. Stolpehuller angivet med rødt, stolpespor med grønt og gruber i huset med en lysegrå farve.

I Hus III ses i nordvæggen tæt stillede spinkle vægstolper. Væggen var en vidjeflettet væg formentlig beklasket med ler. Mod syd har vægstolperne været gravet ned i en grøft. Husets gavle er ikke bevaret. Tagstolperne, A299, A272, A273 og A293, er midt i huset sat i aflange grøfter med en ekstra forstærkende stolpe i grøften ind mod husets midte, stolpe A300, A271, A274 og A295. I den østlige del af huset var der indgang. Indgangsstolperne A290 og A291 er rykket omtrent 0,50 m indenfor væglinjen. I den vestlige del af huset ses en række ildgruber. Resultatet af floteringsprøverne kan måske bestemme grubernes funktion.

Hus III er af samme type som Hus V i Felt 10. Begge huse er meget brede og gavlene er ikke bevaret.

I Felt 8/9 blev der foruden husene fundet en grav.

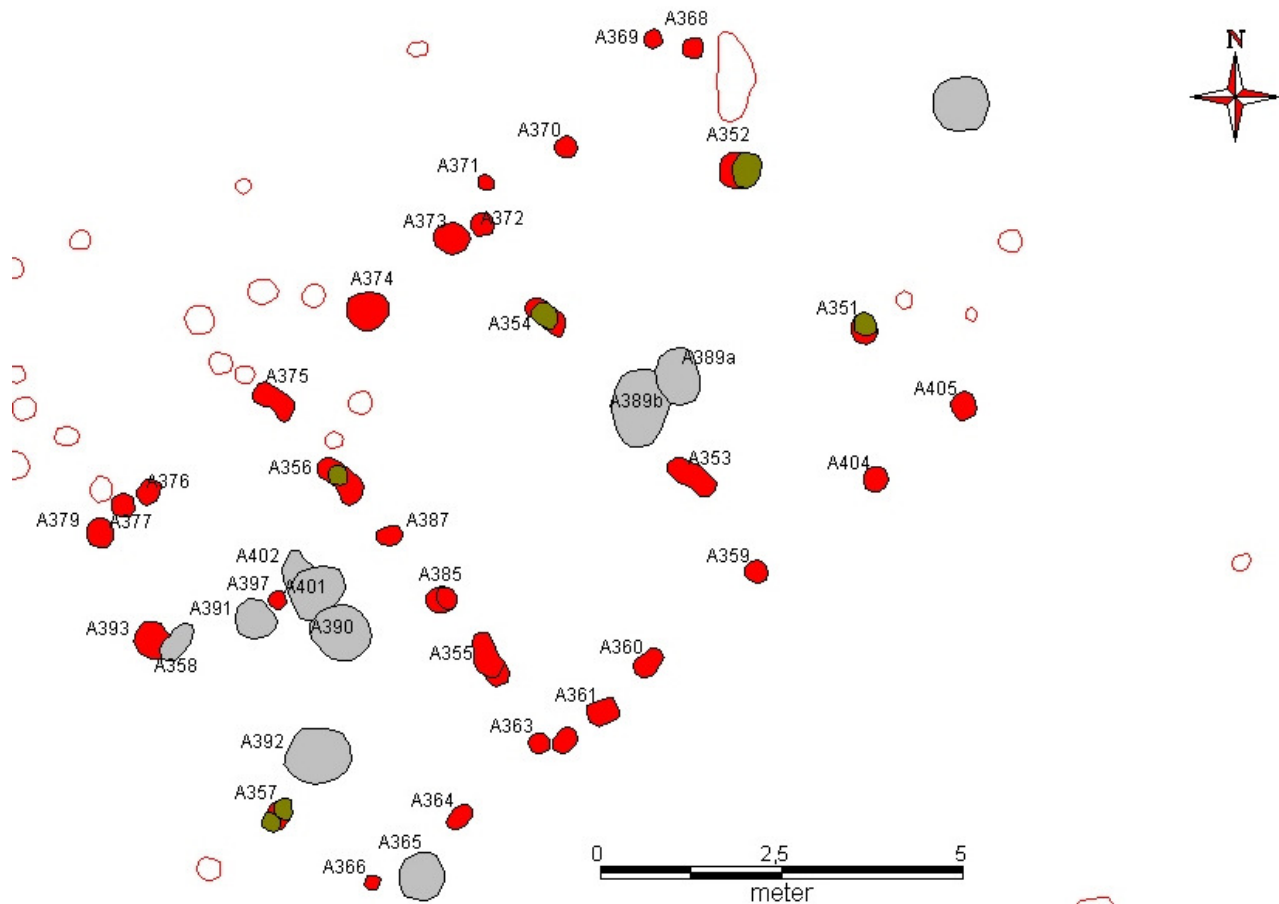
Grav A347 lå orienteret nord-syd. Graven var 1,40 m lang og 1 m bred.

Grav A347 set fra nord. Her ses hvordan den nordlige del af graven er gravet ned til gravens bund, der er dækket af flintestykker.

Store kantstillede sten dannede en stenkiste. Udenom kisten sås en krans af mindre støttesten. Først blev den nordlige del af graven gravet. Som det ses på illustrationen var gravens bund dækket af et lag groft tilhuggede flintstykker. Graven var fundtom. Der er formentlig tale om en barnegrav af typen "Oderkiste". Denne gravtype dateres til enkeltgravskultur-senneolitikum. Graven kan således være samtidig med Hus IV i Felt 8/9.

Felt 10

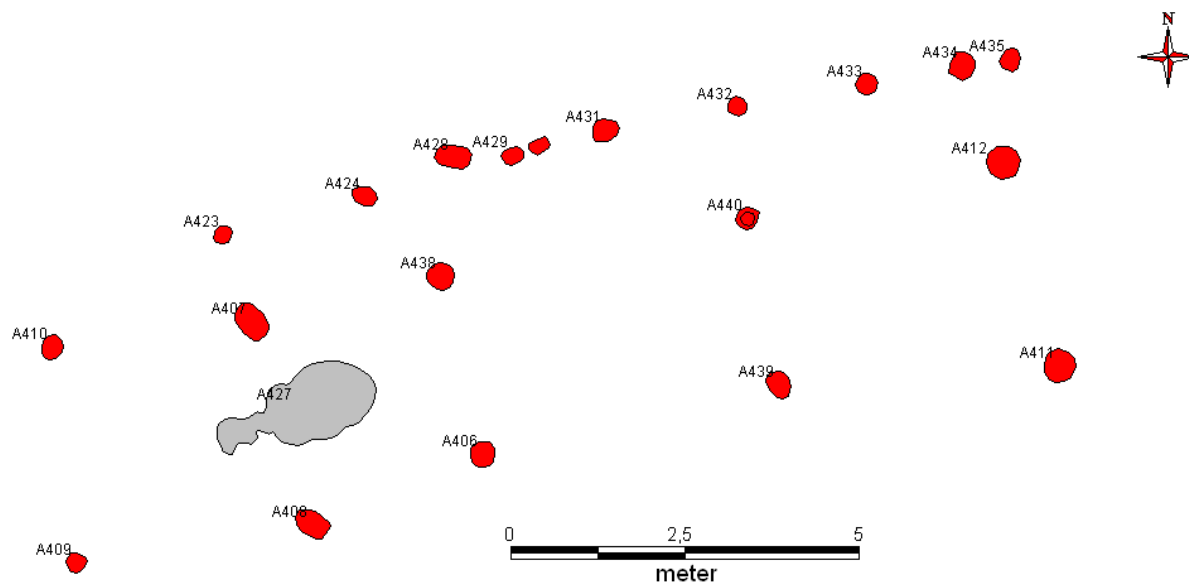

Hus V, Felt 10. Stolpehuller angivet med rødt, stolpespor med grønt og gruber i huset med en lysegrå farve.

Hus V er et treskibet langhus orienteret nordøst-sydvest. Huset var mindst 11,5 m langt og mindst 6,5 m bredt. Det var 74,75 m² stort. Vægstolper var bevaret i både nord- og sydvæggen. Der var ikke bevaret gavle. Særligt i husets vestende blev fundet flere gruber.

Felt 11

I Felt 11 blev også erkendt et treskibet langhus. Dette hus er anderledes i sin opbygning. Det er mere langstrakt og smalt.

Hus VI, Felt 11. Stolpehuller angivet med rødt og gruber i huset med en lysegrå farve.

Hus VI har en bevaret længde på 14,50 m, det var 4,70 bredt. Kun nordvæggen var bevaret. Havde sydvæggen også været bevaret, ville huset have været omtrent 6 m bredt. Der er også her tale om et treskibet langhus. Igen er gruben placeret i husets vestende. Som det fremgår af grundplanen, er Hus VI dårligere bevaret end de øvrige. Af samme grund blev det meste arbejde lagt i Felt 8/9 og Felt 10.

Den mest præcise måde at datere et hus på er på baggrund af de fund, der er gjort i huset, primært skår af keramik. Som følge af mange års undersøgelser af keramik er der etableret en kronologi. Det vil sige, at man på baggrund af skårets udformning kan placere det tidsmæssigt i forhold til andre skår. Ser skåret ud på en bestemt måde, kan det dateres ret præcist. I de tre felter, VMÅ 2610, er der kun fundet ganske få skår og de skår der er fundet, er så dårligt bevarede, at de ikke kan anvendes til en datering af husene. I stedet er vi hensat til, som det ofte er tilfældet, at datere udelukkende på baggrund af den måde husene er bygget på. Det giver selvfølgelig en ikke så snæver datering, men dog en fornemmelse for hvilken periode, der er tale om. På pladsen VMÅ 2610 kan der være tale om en bebyggelse, der i tid strækker sig fra omkring slutningen af neolitikum til begyndelsen af bronzealderen.

5. Undersøgelsens perspektiver

VMÅ 2610 ligger på skråningen fra Stenildhøj plateauet ned mod Stenildvad. På Stenildhøj plateauet er der allerede udgravet flere huse fra en større kendt bebyggelse og en del gravhøje. Det var et område med stor aktivitet særligt i bronzealderen, førromersk jernalder og ældre romersk jernalder. Et udateret vejforløb løber fra Stenildvad op gennem en slugt til Stenildhøj plateauet. For at få et indtryk af hvor meget aktivitet der har været på Stenildhøj plateauet, kan man med fordel besøge Kulturarvsstyrelsens database *Fund og Fortidsminder*: <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/>. Klik på *Søgning på KORT* og find Års på kortet. Sæt et flueben ved *ikke fredede fortidsminde*. Hver af de blå prikker er et registreret fortidsminde. Som det fremgår af kortet, ses der rigtig mange registrerede fortidsminder i området for Stenildhøj

bakken. Klik på en af de blå prikker og få mere information om det enkelte fortidsminde. Nederst på siden i venstre hjørne ses et link til en *signaturforklaring*.

6. Udgravningens data

Vesthimmerlands Museum var ansvarlig for udgravningen og opbevarer alle fund. Administrative sagsakter, korrespondance og originaltegninger opbevares under journalnummer VMÅ 2610. Digitale tekstdokumenter, billeder og MapInfo-filer ligger i det digitale arkiv på museets server under museumssager, journalnummer VMÅ 2610. Kun et udvalg af de genstande, museet finder ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde.

7. Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemlitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemlitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidlignelitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglelosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder

8. Faktuelle oplysninger

Vesthimmerlands Museums j.nr.: VMÅ 2610 Stenildvad
Sogn, herred, amt: Aars, Aars, Aalborg
Dansk kulturhistorisk Centralregister: 12.08.14, SB 339
Bygherre: Projekt Skovly, v. Henning Lildholt, Gammel Strandvej
11, 9000 Aalborg.
Areal: ca. 4300 m²
Muldafrømning: dm Entreprenør ApS

Undersøgelsen betales af bygherre.

9. Litteratur

Forslag til litteratur, hvor det vil være muligt at finde uddybende materiale om de nævnte perioder.

Jensen, J., Danmarks Oldtid bd. 2 og 3, 2002 og 2003. Forlaget: Nordisk Forlag A/S

10. Bilag

Bilag I: Oversigtsplan over Felt 8/9

Bilag II: Oversigtsplan over Felt 10

Bilag III: Oversigtsplan over Felt 11

Vesthimmerlands Museum den 11. oktober 2010

Sine Toft Jensen
Arkæolog